

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУСПІЛЬСТВІ ЗМІН

УДК 364:614.8

doi: 10.20998/2227-6890.2022.1.08

І.М. ХМИРОВ, П.І. АЛІЄВА, Л.В. ПЕРЕВАЛОВА

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У статті розглянуто соціальне забезпечення працівників у сфері цивільного захисту; на підставі наукових досліджень з'ясовано, що унаслідок військової агресії РФ під загрозою залишився повноцінний соціальний захист осіб певних професій, працівників органів та підрозділів цивільного захисту та їх родин, зокрема. Розкрито форми соціального забезпечення окремих категорій громадян, визначені Конституцією України. Надано перелік та коротку характеристику (за основними цільовими групами, сферою регулювання, метою прийняття, значенням та актуальністю) основних актів чинного законодавства у сфері соціального захисту та соціального забезпечення цільових груп. Прокоментовано статті розділу Х «Соціальний та правовий захист осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників органів управління та сил цивільного захисту і осіб, звільнених із служби цивільного захисту» Кодексу цивільного захисту України. На підставі аналізу наукової літератури та розгляду статей Х Кодексу цивільного захисту України, доведено, що держава піклується про соціальне забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та члени їхніх сімей, надаючи допомогу у питаннях оздоровлення, житла, відпустки, грошової допомоги та ін. Зазначено, що одним з визначальних елементів у регулюванні суспільних відносин у соціальній сфері є додержання принципу пропорційності між соціальним захистом громадян та фінансовими можливостями держави, а також гарантування права кожного на достатній життєвий рівень.

Ключові слова: соціальна сфера, соціальне забезпечення, цивільний захист.

І.М. KHYMYROV, P.I. ALIYEVA, L.V. PEREVALOVA

SOCIAL WELFARE OF EMPLOYEES IN THE FIELD OF CIVIL DEFENSE

Social welfare of workers in the field of professional protection is discussed in the article; on the basis of scientific research it was found that in the result of the military aggression of the Russian Federation, the full-fledged social protection of people of certain professions, employees of civil defense bodies and units and their families, in particular, remained under threat. The forms of social welfare for certain categories of citizens defined by the Constitution of Ukraine have been revealed. A list and brief description (according to main target groups, scope of regulation, purpose of adoption, significance and relevance) of the main acts of current legislation in the field of social protection and social security of target groups is provided. The Articles of Chapter X of "Social and legal protection of the rank and file members of the civil protection service, employees of administrative bodies and civil protection forces, and persons dismissed from the civil protection service" of the Civil Protection Code of Ukraine have been commented on. Based on the analysis of the scientific literature and consideration of the articles X of the Civil Defense Code of Ukraine, it has been proven that the state takes care of the social welfare of the rank and file members of the civil defense service and their family members, providing assistance in matters of rehabilitation, housing, vacation, monetary assistance, etc. It is noted that one of the defining elements in the regulation of public relations in the social sphere is the compliance with the principle of proportionality between the social protection of citizens and the financial capabilities of the state, as well as guaranteeing the right of everyone to a sufficient standard of living.

Key words: social sphere, social welfare, civil defense.

Постановка проблеми. Державну політику у сфері соціального захисту та соціального забезпечення визначають близько 30 законодавчих актів, серед яких провідне місце належить законам України, указам Президента та постановам Кабінету Міністрів України. Згідно з міжнародними стандартами, головним завданням системи соціального захисту та соціального забезпечення для країн із перехідною економікою, до яких належить і Україна, повинно бути пом'якшення негативного впливу факторів, що виникають під час здійснення

соціальних та економічних реформ, на найбільш соціально незахищені категорії населення [10, с. 6]. Військова агресія РФ, спричинений нею економічний спад та запроваджені податкові стимули призвели до суттєвого скорочення доходів загального фонду державного бюджету, при цьому ризики невиконання таких доходів у 2022 році залишаються і залежатимуть, передусім, від тривалості війни, адаптації економіки до поточної ситуації [8], що ставить під загрозу повноцінний соціальний захист осіб певних професій, працівників органів та

підрозділів цивільного захисту та їх родин, зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Систему соціального забезпечення та соціальної підтримки як важливу складову реалізації державної соціальної політики розкрито у роботах В. Утвенка [12]; сутність та особливості категорій «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» працівників цивільної авіації розглянуто у дослідженні Л. Шапенко [13]; теоретичний аналіз проблем становлення та розвитку нової галузі національного права України – права соціального захисту як юридичного механізму забезпечення конституційного права людини і громадянина на соціальний захист надано у монографії Н. Болотіної [1]; проблему ефективності юридичних засобів захисту прав людини розглядає у дисертаційному дослідженні Т. Пашук [6]; питання соціальних ризиків людського розвитку у контексті функціонування системи соціального захисту розкриваються у науковій роботі Ю. Горемікіної [2] та інших дослідників, проте, на розгляд потребує питання соціального забезпечення працівників у сфері цивільного захисту.

Мета статті. На підставі нормативно-правових документів, аналізу наукової літератури з досліджуваного питання розкрити стан соціального забезпечення працівників у сфері цивільного захисту.

Виклад основного матеріалу. Соціальне забезпечення – організаційно-правова діяльність держави, спрямована на матеріальне забезпечення осіб, які не мають виходу на ринок праці, не застраховані в системі загальнообов'язкового соціального страхування, зазнали соціального ризику, внаслідок чого втратили здоров'я та (або) засоби до існування і не можуть матеріально забезпечити себе та своїх утриманців. Суттю соціального забезпечення є діяльність держави щодо надання особі гарантованого законом мінімуму засобів до існування для забезпечення достатнього рівня життя [14, с. 7-8]. За визначенням О. Кочимеровської та О. Піщуліної, «соціальне забезпечення – це система державних заходів щодо надання матеріальної допомоги з метою компенсації, зниження або запобігання негативного впливу соціальних ризиків на осіб, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування» [5, с. 8].

Обов'язковою складовою людської гідності є доступ людини до мінімальних соціальних благ, здатних забезпечити їй достатній і гідний життєвий рівень. Верховна Рада України, формуючи соціальну політику держави, повинна гарантувати ефективну реалізацію права на повагу до людської гідності, зокрема, шляхом забезпечення пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги для осіб, які потребують соціального захисту [7].

Соціальне забезпечення виступає в кількох організаційно-правових формах і видах, що пов'язано зі специфікою забезпечення окремих категорій громадян. Усі вони визначені Конституцією України та чинним законодавством [12, с. 22]. Формами соціального забезпечення у нашій державі є:

- обов'язкове державне пенсійне страхування;
- обов'язкове державне соціальне страхування працівників підприємств, установ і організацій

незалежно від форм власності;

- соціальне забезпечення за рахунок прямих асигнувань з Державного бюджету України;

- забезпечення за рахунок коштів соціальних фондів підприємств, творчих об'єднань, благодійних організацій і приватних добровільних внесків громадян;

- утримання непрацездатних громадян у державних, комунальних та інших установах соціального призначення;

- адресна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям, непрацездатним громадянам за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів;

- недержавне пенсійне забезпечення громадян згідно з угодами працівників з роботодавцями, недержавними фондами, приватними пенсійними системами [12, с. 22-23]. Треба додати, що кожна з цих форм соціального забезпечення має свою специфіку:

- певний контингент забезпечуваних;

- джерела фінансування, з яких здійснюється забезпечення;

- види забезпечення (обслуговування);

- органи, що здійснюють забезпечення.

«Соціальний захист та соціальне забезпечення» – найбільша видаткова стаття зведеного бюджету України, обсяг якої перевищує навіть видатки на охорону здоров'я, освіту та економічну діяльність. Так, у 2008 році видатки за статтею «Соціальний захист та соціальне забезпечення» становили майже 74 млрд. грн., або 24% усіх видатків зведеного бюджету України, що склало 7,8% ВВП. Згідно із статистичними даними основні показники економічного і соціального розвитку України у поточному році, зокрема, є такі: ВВП за I квартал 2022 р. (порівняно з відповідним періодом 2021 р.) за попередньою оцінкою Держстату зменшився на 15,1% /враховано при затвердженні бюджету – зростання ВВП на 3,8%/; індекс споживчих цін у червні поточного року до грудня 2021 р. становив 117,4%, в середньому за 6 місяців поточного року до відповідного періоду 2021 р. – 115,1% враховано при затвердженні бюджету – відповідно 106,2% і 107,2% [8].

12 серпня 2022 року Комітет Верховної Ради України з питань бюджету розглянув Висновок Рахункової палати про результати аналізу виконання закону про Державний бюджет України на 2022 рік у першому кварталі та інформацію щодо виконання державного бюджету у поточному році. Протягом поточного бюджетного періоду станом на 25.07.2022 прийнято 8 законів, якими внесено зміни до Закону, У результаті таких законодавчих змін загальні параметри державного бюджету змінено таким чином: доходи збільшено на 28 млрд грн, або на 2,1%, видатки збільшено на 662,7 млрд грн, або на 44,2%, граничний обсяг дефіциту збільшено на 634,7 млрд грн, або в 4,4 рази. При цьому збільшення видатків державного бюджету здійснено, насамперед, на: реалізацію заходів щодо підвищення обороноздатності і безпеки держави – 338 млрд грн; поповнення резервного фонду – 201,5 млрд грн (з них 200 млрд грн із спрямуванням виключно на здійснення заходів щодо забезпечення безпеки і

оборони, фінансової підтримки внутрішньо переміщених осіб); соціальний захист та соціальне забезпечення – 112,2 млрд грн. [8].

З початку поточного року (на 25.07.2022) Урядом прийнято рішення про виділення із резервного фонду загалом 402 млрд грн, або на 34,3 млрд грн. більше уточненого річного плану, що не відповідає принципу збалансованості бюджетної системи. При цьому кошти з резервного фонду передбачено виділити за одним із таких напрямів, як соціальний захист і соціальне забезпечення – 34,8 млрд грн, з них для: Мінекономіки на надання допомоги в рамках Програми «Підтримка» – 23,3 млрд грн, Мінсоцполітики на надання допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання – 10 млрд грн.

12 травня 2022 року Верховною Радою було ухвалено законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо соціального захисту осіб рядового і начальницького складу та умов проходження служби цивільного захисту» (№ 7284), що свідчить про піклування з боку держави забезпечити належний соціальний захист особам рядового й начальницького складу служби цивільного захисту, особливо в умовах воєнного стану. Зокрема, законом урегульовано отримання

пільгового санаторно-курортного лікування; виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), отримання травми або поранення, захворювання чи інвалідності таких осіб; збереження виплати пенсій особам, яких повторно прийнято на службу цивільного захисту під час дії особливого періоду. Вище зазначений закон урегульовує однакове з військовослужбовцями, поліцейськими право на соціальний захист і соціальні виплати – особам рядового й начальницького складу служби цивільного захисту [9].

«Соціальний захист та соціальне забезпечення» – найбільша видаткова стаття зведеного бюджету України. Загальний обсяг фінансування за цією видатковою статтею значно перевищує видатки на охорону здоров'я, освіту та економічну діяльність [10, с. 101].

У таблиці 1 надано перелік та коротку характеристику (за основними цільовими групами, сферою регулювання, метою прийняття, значенням та актуальністю) основних актів чинного законодавства у сфері соціального захисту та соціального забезпечення цільових груп, які ми розглядаємо в нашій публікації.

Таблиця 1

Соціальний захист осіб певних професій

№	Назва законодавчого акту	Цільова група / групи	Дата і рік прийняття	№ акту	Сфера регулювання	Мета прийняття, значення та актуальність законодавчого акту
1.	Закон України «Про пожежну безпеку»	Працівники державної пожежної охорони, члени їх сімей та утриманці	17.12.1993	3745-ХП	ППО, МГК, МЗД	У частині соціального захисту Закон визначає основи матеріального забезпечення працівників державної пожежної охорони, а також встановлює низку соціальних гарантій та пільг у соціальному забезпеченні для працівників пожежної охорони та членів їх сімей. Тим самим Закон виконує стимулюючу й заохочувальну функції щодо здійснення служби представниками зазначеної категорії
2.	Закон України «Про правові засади цивільного захисту»	Працівники органів та підрозділів цивільного захисту, члени їх сімей та утриманці	24.06.2004	1859-IV	ППО, МЗД, МГК	У частині соціального захисту Закон визначає основи матеріального забезпечення діяльності, встановлює соціальні пільги та гарантії для осіб рядового і керівного складу, а також працівників органів та підрозділів цивільного захисту населення
3.	Кодекс цивільного захисту України	Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників органів управління та сил цивільного захисту і осіб, звільнених із служби цивільного захисту, і членів їхніх сімей	02.10.2012 Редакція 03.04.2022	5403-VI	ППО, МЗД, МГК	У розділі X соціального та правового захисту Кодекс визначає забезпечення соціального та правового захисту осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників органів управління та сил цивільного захисту і членів їхніх сімей відповідно до Конституції України, цього Кодексу та інших законодавчих актів

Джерело: [10, с. 38-39, в авторському доопрацюванні]

ППО – пільги за професійною ознакою

МЗД – матеріальне забезпечення діяльності

МГК – матеріальна/грошова компенсація

У ст. 110 «Права та обов'язки рятувальника» розділу X «Соціальний та правовий захист осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників органів управління та сил цивільного захисту і осіб, звільнених із служби цивільного захисту» Кодексу цивільного захисту України сказано, що «рятувальники мають право на:

1) отримання безоплатної екстреної медичної допомоги від медичних працівників служби медицини катастроф та у відповідних закладах охорони здоров'я, віднесених до складу служби медицини катастроф;

2) безоплатне проходження медико-психологічної реабілітації у закладах охорони здоров'я та реабілітаційних центрах у порядку, встановленому цим Кодексом;

3) вдосконалення своїх теоретичних знань та професійної майстерності в робочий час у встановленому порядку;

4) позачергове придбання квитків на всі види транспорту для проїзду до місця проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та/або гасіння пожеж;

5) утворення в установленому порядку своїх професійних спілок (крім рятувальників – осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту).

3. Під час проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій рятувальники мають право на:

1) повну та достовірну інформацію, у тому числі про суб'єктів господарювання і території, на яких проводяться аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи та/або гасіння пожежі, необхідну для виконання ними своїх службових обов'язків;

2) безперешкодний доступ на територію суб'єктів господарювання, що постраждали внаслідок надзвичайної ситуації;

3) вимогу від усіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації, дотримання встановлених норм безпеки;

4) екіпіровку та оснащення засобами цивільного захисту згідно з технологією проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та/або гасіння пожеж;

5) безоплатне харчування [3].

Однією з основних форм соціального захисту, передбаченою чинним законодавством, є соціальні послуги (послуги, спрямовані на відновлення або підтримання нормальної життєдіяльності найбільш соціально вразливих категорій населення або осіб, що піддаються різноманітним соціальним ризикам чи зазнали певних труднощів з вини держави). При проведенні аналізу всього комплексу чинного законодавства у сфері соціального захисту та соціального забезпечення стає зрозуміло, що на сьогодні домінуючими формами соціального захисту в Україні є соціальні виплати та пільги, а соціальні послуги – порівняно нова форма соціального захисту, яка ще недостатньою мірою охоплює найбільш соціально незахищені категорії громадян [10, с. 38].

Найбільше категорій пільговиків (57 категорій) формується за рахунок працездатного населення у

працездатному віці, хоча для цієї демографічної групи передбачено найменшу кількість пільг (39 видів).

Найбільше різновидів пільг спрямовано на соціальний захист найбільш соціально незахищених категорій громадян. Друга за кількістю видів пільг група – особи, які мають певні заслуги перед державою. На третій позиції за цим показником – представники певних професій чи роду занять.

Наприклад, у Статті 115 Кодексу цивільного захисту «Соціальний та правовий захист осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників органів управління та сил цивільного захисту» йдеться про те, що «держава забезпечує соціальний та правовий захист осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників органів управління та сил цивільного захисту і членів їхніх сімей відповідно до Конституції України, цього Кодексу та інших законодавчих актів». Так, Стаття 117 Кодексу цивільного захисту «Медичне та санаторно-курортне забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, членів їхніх сімей та основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб» наголошує, що «медичне забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту організовується та здійснюється закладами охорони здоров'я центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту», що «особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту мають право на санаторно-курортне лікування в санаторно-курортних закладах», «щороку проходять медичний огляд з подальшим проведенням лікувально-профілактичних заходів у разі потреби».

У разі відсутності за місцем служби чи проживання закладів охорони здоров'я або відсутності в таких закладах (підрозділах) необхідних відділень, фахівців, спеціального обладнання зазначеним особам надається безоплатна медична допомога в закладах охорони здоров'я Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади. «інших державних або комунальних закладах охорони здоров'я за рахунок коштів, передбачених на утримання центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту» [3]. Якщо особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту направляються після лікування в закладах охорони здоров'я до санаторію для продовження лікування, то путівки їм надаються безоплатно. Щодо осіб, які звільнилися із служби цивільного захисту і мають інвалідність I та II групи внаслідок захворювання, травми або поранення, пов'язаних із проходженням служби, то вони забезпечуються путівками для санаторно-курортного лікування незалежно від виду пенсії, яку отримують. Отже, держава дбає про працівників цивільного захисту, незалежно від того, чи працюють вони на даний час, чи на пенсії.

Що стосується одноразової грошової допомоги, то Стаття 118 тлумачить її виплату:

- у разі загибелі (смерті) особи рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту під час виконання службових обов'язків сім'ї загиблого (померлого), а в у разі її відсутності – його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога у розмірі десятирічного грошового забезпечення загиблого (померлого) за останньою посадою, яку він обіймав, у порядку та на умовах, встановлених Кабінетом Міністрів України;

- у разі травми або поранення, заподіяного особою рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту під час виконання службових обов'язків, а також інвалідності, що настала у період проходження служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення із служби, чи після закінчення цього строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що стався у період проходження служби, пов'язаного з виконанням службових обов'язків, залежно від ступеня втрати працездатності такій особі виплачується одноразова грошова допомога у розмірі до п'ятирічного грошового забезпечення за останньою посадою у порядку та на умовах, встановлених Кабінетом Міністрів України;

- у всіх випадках розмір одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) особи рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту не може бути меншим за стократний розмір прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на час виплати допомоги [3].

У Статті 119 йдеться про забезпечення жилими приміщеннями осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та члени їхніх сімей за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. «Сім'ї загиблих (померлих) під час виконання службових обов'язків працівників органів і підрозділів цивільного захисту, які потребують поліпшення житлових умов, забезпечуються житлом у першочерговому порядку». Поза увагою соціального забезпечення державою осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та члени їхніх сімей не залишається питання надання пільг стосовно оплати комунальних послуг (ст. 120), соціального захисту дітей загиблих (померлих) під час виконання службових обов'язків осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб (ст. 121), грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту (ст. 125), оплати праці працівників, які забезпечують відомчу та місцеву пожежну охорону і входять до складу формувань або спеціалізованих служб цивільного захисту (ст. 126), пенсійного забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту (ст. 127), надання інших днів відпочинку за службу і роботу у вихідні та святкові дні (ст. 128), права на відпустки – щорічну основну, додаткову у зв'язку з навчанням; творчу, додаткові відпустки, передбачені законодавством соціальні відпустки: у зв'язку з вагітністю та пологами, по догляду за дитиною до

досягнення нею трирічного віку); для лікування у зв'язку з хворобою; за сімейними обставинами та з інших поважних причин (ст. 129).

Висновки. Таким чином, на підставі аналізу наукової літератури та розгляду статей X Кодексу цивільного захисту України, ми дійшли висновків, що держава піклується про соціальне забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та членів їхніх сімей, надаючи допомогу у питаннях оздоровлення, житла, відпустки, грошової допомоги та ін. Одним з визначальних елементів у регулюванні суспільних відносин у соціальній сфері є додержання принципу пропорційності між соціальним захистом громадян та фінансовими можливостями держави, а також гарантування права кожного на достатній життєвий рівень [7]. Розміри соціальних виплат залежать від соціально-економічних можливостей держави, проте мають забезпечувати конституційне право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, гарантоване статтями 48-49 Конституції України [4].

Список літератури

1. Болотіна, Н.Б. (2008). *Право соціального захисту України* : навч. посіб., 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання. 663 с.
2. Горемікіна, Ю.В. (2017). Соціальний захист в Україні: первинні та вторинні соціальні ризики людського розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. № 2. С. 276-286.
3. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012р. № 5403-VI (редакція 03.04.2022 р.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. *Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні* : аналіт. доп. (2012). О.О. Кочеміровська, О.М. Пищуліна. К. : НІСД. 88 с.
6. Пашук, Т.І. (2006). *Право людини на ефективний державний захист її прав та свобод* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». ЛНУ ім. І. Франка. 19 с.
7. *Право на соціальний захист*. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/446-pravo-na-socialnyy-zahyst>
8. Про Висновок Рахункової палати про результати аналізу виконання закону про Державний бюджет України на 2022 рік у першому кварталі та інформацію щодо поточного стану виконання державного бюджету у 2022 році. Retrieved from https://budget.rada.gov.ua/news/main_news/77215.html
9. *Рада посилила соцзахист рятувальників*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3524958-rada-posilila-soczahist-ratuvvalnikov.html>
10. *Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні: реальний стан та перспективи реформування*. (2009). К.: Центр громадської експертизи. 104 с.
11. Топішко, Н.П. (2009). Соціальні ризики як чинник регулювання системи соціального захисту населення. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. № 11. С. 401-411.
12. Утвенко, В.В. (2018). *Система соціального забезпечення та соціальної підтримки* : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал». 248 с.
13. Шапенко, Л.О. (2014). Щодо співвідношення категорій «соціальний захист» та «соціальне забезпечення»

працівників цивільної авіації. *Юридичний вісник*. № 2 (31). С. 15-19.

14. Ярошенко, І.С. (2005). *Право соціального забезпечення* : навч. посіб. К. : КНЕУ, 232 с.

References (transliterated)

1. Bolotina, N.B. (2008). Pravo sotsialnoho zakhystu Ukrainy : navch. posib., 2-he vyd., pererob. i dop. K. : Znannia. 663 s.

2. Horemykina, Yu.V. (2017). Sotsialni zakhyst v Ukraini: pervynni ta vtorynnisotsialni ryzyky liudskoho rozvytku. Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka. № 2. S. 276-286.

3. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy vid 02.10.2012r. № 5403-VI (redaktsiia 03.04.2022 r.). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

4. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

5. Osnovni napriamy optymizatsii systemy sotsialnoho zakhystu v Ukraini : analit. dop. (2012). O.O. Kochemyrovska, O.M. Pyshchulina. K. : NISD. 88 s.

6. Pashuk, T.I. (2006). Pravo liudyny na efektyvnyi derzhavnyi zakhyst yii prav ta svobod : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk: 12.00.01 «teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh i pravovykh vchen». LNU im. I. Franka. 19 s.

7. Pravo na sotsialnyi zakhyst. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/446-pravo-na-socialnyy-zahyst>

8. Pro Vysnovok Rakhunkovoi palaty pro rezultaty analizu vykonannya zakonu pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2022 rik u pershomu kvartali ta informatsiiu shchodo potochnoho stanu vykonannya derzhavnogo biudzhetu u 2022 rotsi. Retrieved from https://budget.rada.gov.ua/news/main_news/77215.html

9. Rada posylyla sotszakhyst riaduvanykiv. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3524958-rada-posilila-soczahist-ratuvanykiv.html>

10. Systema sotsialnoho zakhystu ta sotsialnoho zabezpechennia v Ukraini: realnyi stan ta perspektyvy reformuvannia. (2009). K.: Tsentr hromadskoi ekspertyzy. 104 s.

11. Topishko, N.P. (2009). Sotsialni ryzyky yak chynnyk rehuliuвання systemy sotsialnoho zakhystu naseleennia. Naukovi zapysky. Seriia «Ekonomika». № 11. S. 401-411.

12. Utvenko, V.V. (2018). Systema sotsialnoho zabezpechennia ta sotsialnoi pidtrymky : navch. posib. Kyiv : DP «Vyd. dim «Personal». 248 s.

13. Shapenko, L.O. (2014). Shchodo spivvidnoshennia katehori «sotsialni zakhyst» ta «sotsialne zabezpechennia» pratsivnykiv tsyvilnoi aviatsii. Yurydychni visnyk. № 2 (31). S. 15-19.

14. Yaroshenko, I.S. (2005). Pravo sotsialnoho zabezpechennia : navch. posib. K. : KNEU, 232 s.

Надійшла (received) 16.08.2022

Відомості про авторів / About the Authors

Хмиров Ігор Михайлович (Ihor Khmyrov) – Національний університет цивільного захисту України, старший науковий співробітник наукового відділу з проблем цивільного захисту та техногенно-екологічної безпеки науково-дослідного центру, доктор наук з державного управління, кандидат психологічних наук, доцент полковник служби цивільного захисту; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7958-463X>;

Алієва Поліна Ільхамівна (Polina Aliyeva) – Національний університет цивільного захисту України, науковий співробітник наукового відділу з проблем управління державною безпекою навчально-науково-виробничого центру, кандидат наук державного управління; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2929-1107>;

Перевалова Людмила Вікторівна (Liudmyla Petevalova) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», професор кафедри права, кандидат філософських наук; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5182-2838>

УДК 364.6-053.9

doi: 10.20998/2227-6890.2022.1.09

О.В. ГАЄВАЯ, Г.М. ГАРЯЄВА, І.В. ЛИСЕНКО

ЗАХОДИ ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ ДЕРЖАВОЮ

У статті досліджується, яким чином відбуваються поточні демографічні зміни, яке наукове переосмислення потрібне для вивчення цього не раптового явища у процесі старіння населення. Відстежуються статистичні дані ООН і неурядових організацій світу від сьогодення до 2050 року. Аналізуються зародки проблем майбутнього життя, коли кількість людей похилого віку зрівняється з кількістю дітей у світі. Зазначається, що світ знаходиться на початку змін всієї структури населення світу, яка буде стосуватися тривалості життя населення. Висвітлюється явище тривалості життя населення, зміни соціальних напрямків і вимог дотримання захисту населення похилого віку. Розкриваються теоретичні підходи, заходи, які можуть стати втіленими в організацію життя людей похилого віку у майбутньому, стати основою нової стратегії соціальної політики держави. Висвітлюються заходи держави на підставі нормативних актів, що безпосередньо спрямовані на допомогу і захист мало захищених верств населення, зокрема людей «поважного віку». Розглядаються Принципи ООН, які стали підґрунтям заходів нашої держави в реалізації стратегії людського розвитку на 2021-2023рр. Визначається основна мета надання соціальних послуг державою. Розкривається план заходів держави, де передбачено можливості і заходи для людей похилого віку і людей з обмеженими можливостями до 2027 року. Зазначається, що держава гарантує кожному ветерану праці та громадянину похилого віку належний рівень життя, задоволення різноманітних життєвих потреб, надання різних видів допомоги. Висвітлюються аргументи стосовно того, що кожна